

І.О. КІРНОС, к.держ.упр., доц.
Донецький національний технічний університет

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ: ФАКТОРИ УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Використовуючи причинно-наслідковий аналіз виявлено фактори успішної реалізації соціально-економічного розвитку. Виділено чотири групи факторів: економічні, соціальні, політичні та методологічні. Аргументовано, що тільки при повній взаємодії усіх факторів можливе досягнення задекларованих цілей стратегії.

Ключові слова: *соціально-економічний розвиток, стратегія соціально-економічного розвитку, фактори реалізації стратегії, громадянське суспільство, корупція.*

Зовнішнє середовище постійно ускладнюється, ставлячи перед урядами все більш складні завдання і збільшуючи ступінь відповідальності. Наприкінці нинішнього століття у світі відбулися кардинальні зміни в політиці, економіці, демографії, освіті, екології, науці, культурі та в галузі соціальних відносин. За останні п'ятдесят років очікувана тривалість життя при народженні збільшилася на 20 років, при цьому скоротився рівень народжуваності – глобальний рівень фертильності знизився з 5,0 до 2,7 дітей на жінку. В результаті переходу до постіндустріального етапу розвитку та економіки знань від 70 до 85% приросту ВВП у розвинених країнах припадає на частку нових знань, втілюваних у технологіях, обладнанні та організації виробництва. Обсяги світової торгівлі з 1990 р. збільшилися в чотири рази, а обсяги прямих іноземних інвестицій в світі виростили у сім разів за той же період.

Дані трансформації змушують уряди визначати стратегії довгострокового розвитку, фахівців і управлінський персонал – управляти фірмами з орієнтацією на майбутнє, використовуючи наукові прогнози. Наявність стратегії сприяє адаптації до мінливих умов і при цьому рухові до

поставленої мети. Історія цивілізації доводить, що у світовій економіці лідируючі позиції посідали, перш за все, країни, озброєні ефективною національною стратегією.

Сьогодні практично кожна держава має ефективну національну стратегію. При цьому одним державам вдається її реалізувати, а інші навіть за наявності ресурсів терплять поразку в досягненні задекларованих цілей. Україна в черговий раз опинилася на історичному перехресті. Йдеться про вибір, від якого буде залежати доля країни, її народу і держави. При розробці власної стратегії соціально-економічного розвитку важливо враховувати досвід, що є, успішних реалізованих стратегій. Тому актуальним завданням на даному етапі є виявлення ключових причин успішної реалізації стратегій соціально-економічного розвитку держав.

Світова наукова думка вивчає стратегію в декількох площинах. Її принципи у військовій теорії викладено та узагальнено в роботах Сунь-Цзи, Н. Макіавеллі, Наполеона Бонапарта, К. фон Клаузевіца, Ф. Фоша, В. Леніна, Б. Гарта, Б. Монтгомери і Мао Дзедуня. Методологічну базу стратегічного управління і планування на корпоративному рівні розроблено І. Ансоффом, Р. Кохом, Р. Грантом, Г. Мінцбергом. Особливості та специфіка стратегічного планування на державному рівні представлено у працях російських вчених М. Найбороденка [3], Б. Кузика [4], О. Ведути. Серед зарубіжних авторів варто відзначити роботи Дж. Малгана [2], Б. Хабеггера [14] та ін. В Україні питаннями розробки стратегій соціально-економічного розвитку займаються колективи учених Інституту економіки та прогнозування НАН України, Інституту демографії та соціальних досліджень

© І.О. Кірнос, 2013

ім. М.В. Птухи. Однак до теперішнього часу відсутня систематизована інформація, що дозволяє виявити і пояснити фактори, що обумовлючі успішність реалізації стратегії соціально-економічного розвитку.

Метою публікації є виявлення і систематизація причин успішної реалізації стратегії соціально-економічного розвитку держави за допомогою побудови причинно-наслідкових зв'язків між результатом у вигляді досягнення поставлених у стратегії цілей, та факторів, що його обумовлюють.

Відоме енциклопедичне видання трактує стратегію у трьох аспектах. Перший – це наука про ведення війни, мистецтво її ведення. Другий – загальний план ведення війни, бойових операцій. Третій – мистецтво керівництва суспільною, політичною боротьбою, а також взагалі мистецтво планування керівництва, заснованого на правильних і далекосяжних прогнозах [1, с.772].

Дж. Малган бачить призначення стратегії у перетворенні бажань в результати за допомогою мобілізації влади і знання і вважає, що державна стратегія – це систематичне використання державними відомствами ресурсів, що знаходяться в їх розпорядженні, і владних повноважень із метою досягнення суспільно значущих цілей [2, с. 19].

Стратегія довела свою ефективність і життєздатність протягом століть і продовжує набирати силу і вплив. Еволюція стратегії сталася в напрямі використання її у воєнних діях, пізніше в корпоративному плануванні компаній, і, нарешті, в державному управлінні та політиці. На думку М. Найбороденка, перехід до систематичної розробки і реалізації стратегій на рівні макросистем відбувся на певному етапі історії: по-перше, конкуренція за ресурси (природні, людські, фінансові тощо) набула глобального масштабу; по-друге, надбанням науки і практики стали напрацювання в галузі стратегічного менеджменту стосовно рівня корпорацій. Науково-теоретичні засади корпоративного стратегічного менеджменту покладено в основу

методологічної бази стратегічного планування на макрорівні держав [3].

Дж. Малган бачить відміну стратегій державного розвитку від корпоративних в наявності специфічних обмежень у вигляді громадської думки і політичних фракцій, адже сфері державного управління притаманна велика складність і мінливість середовища, наявність більшої кількості цілей, обумовлена необхідністю задовольняти потреби представників безлічі зацікавлених груп. Перевагу державної стратегії порівняно з корпоративною автор бачить у наявності в її розпорядженні унікальних стратегічних інструментів у вигляді законодавства, оподаткування та важелів регулювання. Складність державного стратегічного планування обумовлена політичним тиском, який змушує політиків віддавати перевагу розв'язанню тактичних завдань на шкоду стратегічним. Більшість сучасних стратегій полягає у створенні спіралей розвитку за допомогою інвестицій і програм, або шляхом розробки справедливих законів, правил та інститутів [2, с.42].

Аксіомою є факт, що наявність стратегії є обов'язковою передумовою успішного розвитку. Фірми, держави та індивідууми, що не мають стратегії, піддаються впливу зовнішніх сил і, не в змозі оперативно реагувати, часто втрачають свої позиції на користь інших дійових осіб. Однак наявність стратегії є необхідною, але недостатньою умовою досягнення поставлених цілей, тому що успішна її реалізація забезпечується комплексом факторів.

Б. Кузик вважає, що першочерговою умовою успішної розробки та реалізації стратегії держави є створення орієнтованої на перспективу системи прогнозованої роботи, що охоплює в цілісності сфери соціодемографічного, економічного, інноваційно-технологічного, екологічного, територіального та зовнішньоекономічного розвитку країни з урахуванням світових тенденцій [4, с.26]. У СРСР було розроблено методологію перспективного планування та програмно-цільового управління. Це допомогло подолати важкі наслідки Громадянської та Великої вітчизняної війн,

здійснити трансформацію економіки і увійти до складу лідерів світового науково-технічного й економічного розвитку у 50-60-і рр. ХХ ст. Однак у системі державного планування наростали елементи бюрократизму, технологічного відставання СРСР від авангардних країн та недостатньо використовувалися ринкові стимули і механізми. У результаті ринкових реформ колишню систему планування і прогнозування розвитку країни було демонтовано [4, с.33].

Новий підхід до методології прогнозування, стратегічного й індикативного планування включає: виявлення на основі довгострокового прогнозу тенденцій циклової динаміки економіки, соціальної сфери і зовнішньоекономічних зв'язків; вибір стратегічних пріоритетів та їх реалізацію на основі стратегічних планів; гнучку реалізацію стратегічного плану на основі індикативних планів і бюджетів, що поєднують інтереси держави і бізнесу.

У даний час система стратегічного планування в Україні включає низку нормативно-правових актів, серед яких Закони України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного й соціального розвитку України» [5] і «Про Державні цільові Програми» і [6]. Із початку періоду незалежності не бракувало стратегій і концепцій економічного розвитку, серед яких «Стратегія розвитку України: теорія і практика» (2002 р.), Ялтинська європейська стратегія (YES) (2004 р.), «Всеукраїнське Віче» та «План розвитку країни» (2005 р.), Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 рр.); «Шляхом Європейської інтеграції» (2004 р.); «Виклики, породжені свободою» (2005 р.), «Український прорив» (2005 р.), «Програма розвитку України» (2007 р.), «Стратегія економічного розвитку України», розроблена Партією регіонів (2005 р.); Програма Економічних реформ на 2010-2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможності економіка, ефективна держава», Національна Доповідь НАН України «Новий курс: реформи в Україні 2010-1015 рр.» (2010 р.) та інші.

Однак, незважаючи на наявність такої безлічі стратегій, реалії сучасного стану соціально-економічного розвитку країни свідчать про недостатню їх ефективність. Зростають поляризація і нерівність у суспільстві, за масштабами корупції і швидкості поширення СНІДу Україна є одним зі світових лідерів, середня тривалість життя населення найнижча в Європі, 28% українців живе за межею прожиткового мінімуму, зростає зовнішній борг, збільшується число техногенних аварій, викликаних зносом основних фондів і т.д. Варто відзначити, що державні стратегії не завжди враховують інтереси бізнесу, намагаючись вирішити проблеми дефіциту бюджету та Пенсійного фонду за рахунок роботодавців, тому розмір соціальних внесків за заробітну плату в Україні є найвищим в Європі. Отже, виявлення першопричин та умов успішної реалізації ефективної стратегії соціально-економічного розвитку є вельми актуальним завданням для нашої держави.

В основу сучасної західної цивілізації покладено контроль громадянського суспільства над державою, яка виступає його «виконавчим інструментом». Західна демократія спирається на середній клас, який становить більшість населення, має партії, що представляють його інтереси і формують владу. В Україні частка середнього класу не перевищує 15% населення. Він не є більшістю, не має чітких структурованих уявлень про свої власні інтереси та політичних партій, що адекватно їх представляють. За цих умов до влади приходять кланово-олігархічні групи, які ведуть постійну боротьбу за приватизацію держави й використання державної машини для розв'язання своїх кланових інтересів, прикриваючись загальними фразами про турботу про долю народу [7]. Такою є думка українських вчених, що займаються розробкою стратегій соціально-економічного розвитку. Розуміння суті того, що відбувається, і неможливість змінити ситуацію дає підставу вважати, що розробляються програми і стратегії свідомо нездійсненні.

Визнання важливості суспільної підтримки і ролі громадянського суспільства відображено у спробах їх виміряти, зокрема, за допомогою індексів. Одним із таких індексів є Public Integrity Index (індекс суспільної цілісності), що оцінює ступінь готовності громадян забезпечити відкритість і підзвітність своїх урядів. Він розраховується незалежною неприбутковою організацією Global integrity з 2001 р. і оцінює наявність, ефективність та доступність інститутів в країні, що тримають уряд у відповіді перед громадянами. Країни розділені на чотири групи, де громадська цілісність оцінюється як сильна, середня, слабка і дуже слабка. Україна у 2011 р. входила до групи країн зі слабкою цілісністю суспільства, поряд із Нігерією, Панамою, Нікарагуа, Індією, Індонезією, Намібією, Туреччиною та Росією. Ступінь суспільної цілісності оцінюється у 63 бали зі 100 можливих [8].

Таким чином, незначну чисельність середнього класу і слабкість громадянського суспільства в Україні можна вважати причиною несформованості механізмів соціального аудиту діяльності уряду, відсутності підзвітності уряду суспільству і, як наслідок, нереалізованості програм і стратегій розвитку держави.

Історія налічує безліч прикладів успішної реалізації національних стратегій розвитку, відновлення держав після воєн і криз, подолання в рекордні строки технологічної відсталості, заняття провідних економічних позицій у світі після звільнення від військових диктатур або колонізації. Часто успіхи держав були настільки вражаючими, що їх називали «економічним дивом» або «економічною революцією». У ХХ ст. прикладами економічного дива можна вважати Японію, Францію та Німеччину 1950-х рр., Корею, Малайзію та Іспанію 1990-х рр. Вигоди хорошої стратегії демонструють приклади міст Сінгапуру, Дубаїв та Абу-Дабі, Барселони, Боготи і Шанхаю.

Західна Німеччина є одним з найбільш показових прикладів «економічного дива» післявоєнних десятиліть. Перебуваючи в розрусі Німеччина найбільш швид-

ко в сучасній європейській історії поновилася, демонструючи щорічний темп економічного зростання, що перевищував середній рівень в ОЕСР аж до 1980 р. Однією з причин такого успішного відновлення, безумовно, була фінансова допомога в рамках плану Маршалла, однак вона не пояснює подальший економічний підйом. Наприклад, темпи економічного зростання Великобританії відставали від ФРН, при цьому отримана допомога за планом Маршалла була вдвічі вищою. Джерелом економічного дива була продумана політика влади Західної Німеччини, яка спиралася на природну працьовитість і підприємницьку ініціативу самих німців. У суспільстві було проголошено філософію «соціально відповідальної ринкової економіки», що була підтримана широкими масами населення. Інституційно ідея соціальної ринкової економіки знайшла відображення в моделі індустріальної демократії, введеної у 1953 р., яка досі залишається унікальною. У рамках даної системи наймані працівники отримали право вибирати членів наглядової ради компанії. Створена система робочих рад мала великі управлінські повноваження. Таким чином, зрозуміла всім ідея соціальної ринкової економіки і наділення робітників повноваженнями гарантували широку підтримку проведених реформ з боку населення, що забезпечило їх успішність [9].

Японія також являє собою приклад економічного дива повоєнних років. Після періоду післявоєнної відбудови почалося безпрецедентне економічне зростання тривалістю близько 20 років, що становило 9,3% на рік за період 1950-1973 рр. Економічна демократизація Японії складалася з трьох основних реформ: антитрестівського законодавства (розпуску дзайбацу), земельної реформи та реформування ринку праці. Крім того, були проведені реформи системи освіти та політичної системи, включаючи прийняття нової Конституції Японії. Реформи трансформували Японію в демократичне суспільство, а владну еліту було витіснено молодим поколінням.

Основними причинами такого високого економічного зростання прийнято

вважати імпорт і впровадження іноземних технологій, які сприяють зростанню продуктивності; низький оборонний бюджет, що дозволило направляти кошти на поліпшення соціальної інфраструктури та на державні інвестиційні проекти, а також зважена монетарна та фіскальна політика. Держава підтримувала експортні галузі, а приватний бізнес здійснював масштабну реконструкцію і технічне переозброєння виробничих потужностей на основі імпортованих технологій. Фінансовою основою даного переоснащення стали банківські капітали, що спіралися та традиційну схильність японців до приватних заощаджень. Саме заощадження громадян надавали ресурси для підтримки високого рівня інвестицій. Японія розвивалася за п'ятирічними планами, що встановлювали досить високі показники зростання ВВП. Таким чином, зважена державна політика і заощадження громадян забезпечили Японії довгострокове економічне зростання [10].

Прикладом успішно реалізованої національної стратегії розвитку більш пізнього періоду є Південна Корея, що подолала фінансову та економічну кризу 1997 р. менше ніж за рік. Наслідками кризи були девальвація національної валюти і скорочення реальних доходів громадян. Результатом антикризових реформ стало посилення доступності кредитної системи для малого і середнього бізнесу, впровадження програми іноземних інвестицій під гарантії уряду у всіх сферах приватного бізнесу. У країні було оголошено «еру економічної демократії», що означало відкриття ринкову економіку і привабливість для іноземних інвестицій.

Одним з чинників успішності стратегії були довіра і допомога уряду з боку населення. Громадяни передавали в дар уряду особисті заощадження і золото для підтримання курсу національної валюти. Студенти і професори університетів здавали донорську кров для продажу за кордон. Допомога населення дозволила уряду за рахунок міжнародної торгівлі золотом поліпшити торговельний баланс країни на 9 млрд. дол США.

Успішно подолавши наслідки кризи, Корея сформулювала національну концепцію розвитку XXI ст. і запропонувала зрозумілі народу шляхи стабілізації та сталого розвитку в майбутньому. Економіка Кім Де Джуна отримала назву «деджіноміка», або «економічний глобалізм». Ідеї «економічного глобалізму», демократизації та відкритості в технологічній, ринковій, фінансовій та інтелектуальній сферах як ідеї національного вибору шляху XXI ст. врятували країну від кризи і були покладені в основу нової концепції розвитку «Другий Рух Національного Будівництва». Навіть не через величезну допомогу міжнародних фінансових організацій і приватних фінансових фондів, а виключно завдяки власній національній концепції розвитку суспільства Корея в короткі терміни подолала кризу. Дана концепція повною мірою спирається на традиційний патріотизм, високий інтелектуальний і технологічний потенціал національної індустрії, переваги лібералізації фінансового ринку країни при одночасному жорсткому обмеженні шляхів поширення державної корупції управлінського апарату, політичних сил та місцевого бізнесу. Національна корейська ідея світу універсального глобалізму є в АТР найбільш привабливою концепцією розвитку і, на думку аналітиків, найбільш конструктивною моделлю розвитку регіону у XXI ст. [11].

Крім даних прикладів, успішними державними стратегіями, спрямованими на досягнення цілей високого порядку, є: сингапурська стратегія перетворення країни на провідну економічну силу з 1960-х рр. і до теперішнього часу; єгипетська стратегія скорочення дитячої смертності; кубинська стратегія розвитку державної системи охорони здоров'я; німецька стратегія відновлення Східної Німеччини; американська стратегія перетворення долара на основну валюту глобальної економіки; американська стратегія стримування СРСР під час холодної війни і розпад СРСР по її закінченню; ліванська стратегія відбудови зруйнованої в ході громадянської війни економіки; китайська стратегія довгострокового економічного зростання, небувалою в сві-

товій історії за своєю тривалістю; ісландська стратегія реформування ринку праці.

Кожна історія успіху унікальна, однак спільною рисою всіх ефективно реалізованих стратегій є вдале поєднання економічних, соціальних та політичних факторів, а також залученість і патріотизм громадян, об'єднаних національною ідеєю, заснованою на довірі до дій уряду. Не можна не погодитися з Дж. Малганом, який переконує, що «...умовою ефективної стратегії є широка громадська участь і усвідомлення особистої зацікавленості» [2, с.13]. Цю думку поділяють українські вчені, які вважають, що «...вирішити цілу низку складних проблем суспільного розвитку можна, лише спираючись на зацікавленість та активність громадян. Без цього всі добрі наміри й амбітні завдання залишаться тільки побажаннями. Тому зусилля влади повинні бути спрямовані на створення умов для активного формування інститутів громадянського суспільства, сприяння залученню найширшого кола громадян до розв'язання своїх власних та суспільних проблем» [7, с.35].

Великобританія вважається однією з країн-лідерів у стратегічному плануванні розвитку держави, тому думка її вчених, що беруть участь у розробці стратегій є авторитетною. Одним з таких вважається Дж. Малган, який вважає, що успіх державних стратегій залежить від довіри суспільства до діяльності уряду. Такий соціальний фактор, як довіра, є наслідком хорошої державної стратегії і, разом із тим, часто умовою її втілення в життя. Успіх у досягненні амбітних цілей залежить від готовності суспільства виходити з презумпції розумності урядового курсу. У той самий час уряд має можливість проведення в життя власних стратегій, спрямованих на підвищення ступеня довіри до нього. Перш за все суспільству необхідна інформація, особливо якщо мова йде про спірні питання. Публікації та висвітлення у пресі, участь громадянського суспільства в обговоренні проблем на ранніх стадіях знижують соціальну напруженість. Уряди різних країн втрачають довіру в тих випадках, коли ігнорують необхідність зворотного

зв'язку з населенням, звертаючись до застарілої риторики та ідей. Також довіра ро'здіається корупцією та некомпетентністю влади, демонстрованою під час криз.

Одним із провідних світових рейтингів, які оцінюють економічну ситуацію в країні і світі, є індекс конкурентоспроможності, що публікується у Всесвітньому звіті з конкурентоспроможності. Згідно з даними звіту за 2011-2012 рр., перші місця в світі за ступенем суспільної довіри до політиків посідають Сінгапур, Катар, Саудівська Аравія, Швеція і Норвегія. Україна на 115 місці серед 142 держав світу, для країн СНД це вищий ступінь недовіри до влади після Киргизії (122 місце). Для порівняння, Азербайджан посідає 45 місце, Казахстан – 46, Росія – 72, Молдова – 77, Вірменія – 8. Основними чинниками, що перешкоджають веденню бізнесу в Україні, названо корупцію, податкове регулювання, доступ до фінансування і неефективну державну бюрократію [12, с.393]. Згідно з даними Global Corruption Report та індексу сприйняття корупції (Corruption Perception Index), у 2012 р. серед 176 держав світу за рівнем сприйняття корупції Україна мала 122 місце й увійшла до групи корумпованих країн. Варто відзначити, що дана тенденція має місце протягом останніх років і практично не змінюється [13].

Отже, корупцію в Україні можна вважати найбільш вагомою причиною низького ступеня довіри громадян до уряду, наслідком чого є відсутність громадської підтримки запланованих програм суспільних реформ і перетворень, що знижує ймовірність успішної реалізації стратегії соціально-економічного розвитку.

На думку Дж. Малгана, ступінь довіри залежить від того, виконує уряд обіцянки чи ні. Наприклад, уряд Великобританії деякий час керувався правилом, згідно з яким оголошення про надання важливих нових послуг здійснювалося тільки після того, як доступ до них був забезпечений для 50% населення. Таким чином, велике значення має стиль політичної діяльності. Державі, яка прагне до збереження довіри, доцільно робити менше заяв і декларацій. Інші держави розширюють кана-

ли комунікації з особами, відповідальними за прийняття рішення. Так, у м. Фенікс (США) жорсткий контроль над витратами поєднується з активним залученням волонтерів для участі в засіданнях різних комітетів, що дозволяє інформувати керівників міста про суспільні настрої. Цивільні колеги, поширені в різних країнах світу, надають можливість участі в ретельному вивченні проблем репрезентативній групі громадян. Досягненню аналогічної мети на більш високому рівні служать дорадчі опитування. Корисними зарекомендували себе постійні комісії, що є звичайною практикою в консенсуальних, заснованих на загальній згоді політичних культурах. Наприклад, у Нідерландах, навички досягнення консенсусу, придбані владою і суспільством у процесі розв'язання релігійних конфліктів, були ефективно використані у сфері трудових відносин, а потім і в розробці політичних стратегій [2].

Політичний вимір вже сформованої стратегії вимагає настільки ж пильної уваги, що і всі інші її аспекти: як вибудовувати лінію публічного захисту, як нейтралізувати, обійти або відкупитися від ворогів. Вищі посадові особи держави несуть відповідальність за: розробку і здійснення політики; роз'яснення принципів роботи політичних механізмів; обґрунтування і відстоювання політики держави з викладенням факторів, що обумовили прийняття рішення за обстав, що склалися. При цьому вищим чиновникам заборонено виходити за чітко встановлені межі: вони не мають права вихвалити політику уряду, критикувати опозицію і давати рекомендації з питань фундаментального філософського вибору [2, с.374]. В інформаційному суспільстві необхідною умовою політичного супроводу реалізації розробленої стратегії є розширення каналів комунікації між урядом і суспільством. Важливою умовою ефективної роботи уряду і можливості реалізувати розроблену стратегію в довгостроковій перспективі є згода політичних партій в країні.

Слід констатувати відсутність в Україні каналів комунікації між урядом і широкою громадськістю, тому в ЗМІ від-

сутні передачі, що роз'яснюють принципи роботи політичних механізмів. «Круглі столи», які проводяться владою спільно з нечисленними організаціями громадянського суспільства, не отримують достатнього медійного освітлення. Також слід відзначити наявність безлічі передвиборчих обіцянок політичних партій, які не отримують подальшого втілення, і політичну нестабільність, що включає блокування роботи парламенту опозицією, що значно уповільнює процес прийняття необхідної законодавчої бази реформ, які проводяться. Крім того, часта зміна влади не дозволяє послідовно реалізовувати намічені кроки в досягненні цілей. Таким чином, слабкість політичного супроводу розроблених стратегій в Україні варто визнати однією з причин їх нереалізованості.

Ще однією соціальною причиною успішності стратегії соціально-економічного розвитку є розподіл відповідальності між людиною, суспільством і державою. Наприклад, особиста активність громадян у пошуку роботи потенційно знижує витрати держави на допомогу з безробіття, відповідальне ставлення до власного здоров'я і профілактика захворювань економить значні кошти держави на медицину. Готовність і бажання бізнесу чесно платити податки – також прояв відповідальності по відношенню до суспільства. Відповідальність держави полягає у виконанні взятих на себе зобов'язань, забезпеченні законності та дотриманні норм законодавства, а також у протидії корупції державними службовцями. Отже, підвищення відповідальності всіх учасників суспільства позитивно вплине не тільки на життя конкретного індивідуума, але в цілому позитивно позначиться на всьому суспільстві.

Важливим чинником результативності стратегії є вибір інструментарію планування. Якщо держави, що розвиваються, знаходяться на етапі стратегічного планування соціально-економічного розвитку, то розвинені західні країни просунулися в цьому процесі значно далі. У сучасній політичній сфері складається практика застосування методів роботи з майбутнім і конструювання бажаних образів майбут-

нього. Практика роботи з майбутнім і стратегічне передбачення (форсайт) стають невід'ємним атрибутом державної політики та стратегічного планування у США, Великобританії, Нідерландах, Японії, Китаї, Гонконзі, Німеччині, Південній Кореї, Австралії, Сінгапурі, ПАР [14].

Отже, причинами результативності стратегії соціально-економічного розвитку є не тільки виважена економічна політика

та комплекс соціально-економічних реформ, але й такі соціальні чинники, як довіра народу до влади, залученість громадянського суспільства до процесу прийняття рішень, розподіл відповідальності громадян, влади та бізнесу, вибір відповідного інструментарію планування і політична підтримка розробленої стратегії. Систематизацію причин представлено в табл.1.

Таблиця 1

Фактори успішної реалізації стратегії соціально-економічного розвитку

Економічні	Соціальні	Політичні	Методологічні
Наступність і послідовність економічних реформ	Довіра до влади	Розширення каналів комунікації	Система прогнозу роботи з урахуванням світових тенденцій
Наявність ресурсів	Участь громадянського суспільства у процесі прийняття рішень	Згода політичних партій	Вибір відповідного інструментарію планування
Підтримка стратегічно важливих галузей	Розподіл відповідальності між громадянами, державою і бізнесом		Планування з урахуванням передбачення економічних циклів
	Контроль корупції		Відповідність структур обраній стратегії

Для України зараз з'являється унікальний шанс зробити прорив у розумінні того, чого вона чекає від стратегії. Для цього необхідно не тільки усвідомлювати сучасні виклики та реалії, а й бути готовим абстрагуватися для пошуку «формули успіху», не залежати від тактичних завдань і думок олігархічних кланів. При цьому при розробці власної стратегії необхідно брати до уваги економічні, соціальні, політичні та методологічні чинники, що сприяють успішності стратегії. Методологічною основою розробки стратегії повинні стати науковий підхід і використання передового світового досвіду з урахуванням національної специфіки, менталітету і наявних ресурсів.

Викладене дозволяє дійти наступних висновків. По-перше, причиною невдалої реалізації стратегій соціально-економічного розвитку в Україні варто визнати нечисленність середнього класу і

слабкість громадянського суспільства, корупцію і слабку довіру до влади, а також помилки в політичному супроводі реалізованих стратегій. По-друге, причинами успішної реалізації стратегій треба вважати ефективне поєднання економічних, соціальних, політичних і методологічних чинників. По-третє, до соціальних причин слід віднести наявність довіри суспільства до влади, участь громадянського суспільства у розробці стратегій, розподіл відповідальності між владою, бізнесом і громадянами, а також контроль над корупцією. Політичний аспект полягає в наявності каналів комунікації між владою та суспільством, згоді політичних партій, виконанні обіцяних заходів. Методологічними факторами мають бути системність прогнозування явищ і процесів з урахуванням світових тенденцій, вибір відповідного інструментарію планування, планування з урахуванням передбачення економічних циклів та відпові-

дність структур обраним стратегіям. До економічних причин слід віднести наступність і послідовність економічних реформ, наявність ресурсів та підтримку стратегічно важливих галузей.

Література

1. World Population Ageing: 1950-2050/ United Nations. Dept. of Economic and Social Affairs. Population Division. – UN, 2002. – 483 p.
2. Малган Дж. Искусство государственной стратегии: мобилизация власти и знания во имя всеобщего блага / Джефф Малган. – М.: Изд. Ин-та Гайдара, 2011. – 472 с.
3. Найбороденко М. Прогнозирование и стратегия социального развития России / М.М. Найбороденко. – М.: Издат.-книготорговый центр «Маркетинг», 2003. – 352 с.
4. Кузык Б. Прогнозирование, стратегическое планирование и национальное программирование: учеб. / Б.Н. Кузык, В.И. Кушлин, Ю.В. Яковец. – М.: ЗАО «Изд-во «Экономика», 2008. – 575 с.
5. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2000. – № 25. – Ст.195.
6. Закон України «Про державні цільові програми» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 25. – Ст.352.
7. Новый курс: реформы в Украине. 2010-2015. Национальная доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
8. Global Integrity Report: 2011. Executive summary. – Washington; Global Integrity, 2012. – 43 p.
9. Government and economies in the postwar world. Economic policies and comparative performance, 1945-85 / Edited by Andrew Graham with Anthony Seldon. – London and New York: Routledge, 1990. – 347 p.
10. Iyoda M. Postwar Japanese Economy. Lessons of Economic Growth and the Bubble Economy/ Mitsuhiro Iyoda. – London: Springer Science +Business Media, 2010. – 169 p.
11. Малевич И.А. Когда в Европе еще вчера, в Корее уже завтра. – Мн.: Харвест, 2002. – 304 с.
12. The Global Competitiveness Report 2011-2012. – World Economic Forum, 2011. – 527 p.
13. Corruption Perceptions Index-2012. – Berlin: Transparency International, 2012. – 5 p.
14. Habegger B. Strategic foresight in public policy: reviewing the experiences of the UK, Singapore and the Netherlands / Beat Habegger // Futures. – 2010. – № 42. – P. 49-58.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2013